

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حج یا رحم سروز حق

بخش (اول)

دوره، مضم، شماره یازدهم

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۳

نام جزوه: حج یا پرچم پیروز حق

نویسنده: هیأت تحریریه موسسه درراه حق

ناشر: موسسه درراه حق

نوبت چاپ: مکرر

تاریخ چاپ: ۱۳۹۷ هـ ش

چاپخانه: سلمان فارسی

نشانی: قم، خیابان آیت الله مرعشی نجفی (ارم)

کوچه ۲۰ - پلاک ۱۰ - موسسه درراه حق

تلفن: ۲-۳۷۷۴۳۲۲۱ (۰۲۵)

www.darrahehaq.com

سامانه پاسخگویی پیامکی: ۱۰۰۰۲۲۲۳۳۳

رایگان

فهرست مطالب

- ۶..... دیباچه ی سخن
- ۱۷..... پرچم پیروز حق
- ۱۷..... آشنایی اجمالی با حج و عمره و اماکن مربوطه
- ۱۷..... تعریف حج و عمره
- ۲۰..... اقسام حج
- ۲۲..... اقسام عمره
- ۲۴..... آشنایی اجمالی با برنامه‌های حج و عمره
- ۲۵..... برنامه حج تمتع
- ۲۷..... عمره مفرده
- ۳۰..... آشنائی با اماکن مربوطه
- ۳۸..... مسجدالحرام بیست و چهار در دارد

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۵

- ۸ - حجرالاسود ۴۰
- ۹ - جامه و روپوش كعبه ۴۱
- ۱۰ - مقام ابراهيم (عليه السلام) ۴۲
- ۱۱ - مُلْتَزَم ۴۳
- ۱۲ - مُسْتَجَار ۴۳
- ۱۳ - حجر اسماعيل (عليه السلام) ۴۳
- ۱۴ - حطيم ۴۴
- ۱۵ - ناودان طلا ۴۴
- ۱۶ - زمزم ۴۵
- ۱۷ - صفا و مروه ۴۵
- ۱۸ - عرفات ۴۶
- ۱۹ - مشعر الحرام ۴۶
- مدينه ۴۸

دیباچه‌ی سخن

این «نوشتار» پیرامون «حج» است و حج «قصد» و آهنگ، «حرکت» است، از «خود» و از «دیار خود» به مقصد «خانه‌ای مقدس» و به منظور تجدید پیمان با ذات اقدس صاحب‌خانه.

و جای‌جای آن حرم و حریم پاک و پیرامون آن کانون نور، هر چه هست، چشمه‌ی حیات است و برکه‌ی برکت و آبشار رحمت است و کاریز کرامت که می‌جوشد و می‌ریزد و می‌دود و می‌رود و همه از «کانال حج و زیارت» به «اقیانوس بی‌نهایت» می‌پیوندد و «حج» یکی از بزرگ‌ترین و ارزشمندترین کلاس‌های آموزنده و اجتماعی، انسانی است، که در ساختن فرد و جامعه‌ی اسلامی، نقشی موثر و

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۷

انکارناپذیر داشته و دارد؛ و «حج» یک عامل هماهنگ کننده است که می بایست به تمام مسلمانان از هر تیره و طبقه که هستند، خط و جهت فکری بدهد؛ و خداوند «کعبه» را عامل برپایی و بقاء و «قیام مردم»^۱ معرفی نموده و آن را قبله‌ی آنان و «پرچم اسلام» قرار داده است.

و آئین اسلام، بیانگر یک حرکت معنوی است و انسان اسلام (یک مسافر مستعد و پای در راه و «مهاجر الی الله» است) - و این حرکت معنوی مقصد می خواهد و آن «معاد» است و رهبر می خواهد و آن «امام» است و نور می خواهد و آن «علم» است و

۱. «جَعَلَ اللهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ...» سوره مائده،

وسيله می خواهد و آن پارسائی و تقوا است و...؛ و حرکت معنوی و الهی اسلام، پایگاه اجتماعی و تمرکز می خواهد و «حج» به منظور تأمین این نیاز و ضرورت و به خاطر چند جهت دیگر «که در مجموع از آنها به فلسفه‌ی حج تعبیر می شود». تشریح شده است و این یک حقیقت عینی و محسوس است که شهر مقدّس «مکه» عملاً پایتخت و پایگاه واقعی توحید و گاهواره‌ی ایمان و قطب مرکزی و قلب جهان اسلام است و «مسجدالحرام» ارک دولتی این آئین آسمانی می باشد که «کعبه»، این خانه‌ی شکوهمند و دیرپا و خدا مردی را چونان نگینی برجسته و درخشان در میان گرفته است و در لسان نوزاد کعبه و شهید محراب از «کعبه» به عنوان «عَلَم و

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۹

پرچم اسلام» یادشده است.^۱ که بر فراز ستیغ سراسر عظمت و افتخار تاریخ اسلام عزیز تعبیه و نصب گردیده است؛ و این پرچم سرافراز و همیشه پیروز: «بیت الله» همواره نشانگر حاکمیت الله خواهد ماند که هم قبله مقبلان عالم است و هم مقصد سالکان پای درراه و مطاف زائران دل آگاه بوده و هست و مسلمانی که طیّ دعوت رسمی «وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتِطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا»^۲ توفیق تشرف به حج یافته است باید دریابد که به این منظور به این سامان فراخوانده شده است که با تمام وجود در

۱. «...جَعَلَهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى لِّاِسْلَامِ عِلْمًا وَ لِلْعَائِدِيْنَ حَرَمًا فَرَضَ

حَقَّهُ وَ اَوْجَبَ حَجَّهٗ...» نهج البلاغه صبحی صالح، ص ۴۵.

۲. سوره ی آل عمران، آیه ی ۸۸.

مراسم تحلیف و سرود صبح بیداری و بازگشت به خویشتن خویش شرکت کند و به این پرچم مقدّس سوگند خورد که همواره «پرچم‌دار» را «که اسلام عزیز» است، پاس دارد و سر در خط فرمان فرمانروای هستی گذارد و تا این «پرچم مقدّس» و مراسم شکوهمند آن برپاست آئین اسلام نیز برجا است و فرمایش امام ششم (علیه‌السلام): «لَا يَزَالُ الدِّينُ قَائِمًا مَا قَامَتِ الْكَعْبَةُ»^۱ مؤیّد این حقیقت والا است و همواره در اهتزاز باد این پرچم و سرفراز باد این پرچمدار و پاینده باد «امّ القرای» این پایتخت دیرپای کشور توحید و گرچه سوگمندانه این مرکز، هم‌اکنون در عصر ما - به خاطر خیانت حاکمان

۱. کافی، ج ۴، ص ۲۷۱ و من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۵۸.

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۱۱

خودفروش - با خطر هجوم و حمله‌ی گرگان و گرازان آزمند، روبروست ولی به فضل الهی و به گواهی تاریخ هیچ‌گاه سقوط نکرده و نخواهد نمود و به این امیدیم که هر چه زودتر، حصار شب فروریزد و صبح صادق بدمد تا شقایق شرف بشکفد و لاله‌های امید جوانه زند و در آن هنگام و هنگامه نسیم را می‌بینی که «آیات پیروزی» را در گوش جانت زمزمه می‌کند چرا نکند که در آن لحظه‌های حساس، رویش گلوآژه‌های ارزش‌های انسانی، طبیعت، تحوّل و طبعی تازه می‌گیرد و جان انسان‌ها تولدی دیگر می‌یابد و تولّد آن جهان نو - و آن انسان نو - را باید جشن گرفت که با «انسان کامل» سروسرورخصت دیدار دارد و آن لحظه هنگام،

زیباترین و دل‌انگیزترین لحظه‌های شکوه و نقطه‌ی
 اوج بزرگ‌ترین لحظه‌های شکوه و نقطه‌ی اوج
 بزرگ‌ترین همه‌ی حماسه‌های خون و شرف و ایثار
 است که حماسه‌سازان، در طول تاریخ آفریده‌اند؛ و
 آن «انسان کامل» و آن حماسه‌ساز بزرگ «بقیة الله»
 است که نقطه‌ی آغازین قیام آن امام
 همام (علیه‌السلام) نیز از کنار «بیت‌الله» است، چونان
 نیای بزرگ و نامورش: «خلیل‌الله» و چونان جدّ
 گرامی و اطهرش «رسول‌الله» (سلام‌الله‌علیهم).

و خدا را، چه می‌شود که در راه باشیم و بر راه
 باشیم و مشتاق و پویان، مسیر یوسف جان را
 پی‌گیریم و در پایان این سیر و سلوک، در سرمنزل
 دولت بیدار آن عزیز بار بگشاییم و با دیدار طلعت

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۱۳

خورشید جهان افروز و انسان ساز او، حدیث شب‌های
هجر را، در محرکه‌ی مبارک بامداد وصل فروشویم و
در حضرتش باریابیم در فضایی عطرآگین و سرشار
از شور و شوق به زبان حال گویم:

«يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَ أَهْلَنَا الضَّرُّ وَ جِنَّا
بِبِضَاعَةِ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ
يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ»^۱.

و امیدمان این است که انقلاب اسلامی ما به
انقلاب جهانی و مسعود «مهدی موعود - ارواحنفاذ
-» بپیوندد و حج گزار راستین یک «سالک» است و
«سالک از نور هدایت طلبد راه به دوست»^۲ و گرنه

۱. سوره ی یوسف، آیه ی ۸۸.

۲. «که به جایی نرسد، گر به ضلالت برود» (حافظ).

بسیارند آنان که در طول تاریخ مکرر و مستمر حج، زحمت «بادیه» به «سیم» خریده اند و می‌خرند، بی آن‌که از آن منفعتی معنوی برند و حج‌گزار باید حجّی گزارد که او را از «نو» بسازد که «حج» تجدید میثاق‌ها است و بارور کردن تعهدها و یادآوردن خاطره‌ها، در سرزمین خاطره‌ها؛ و سخن کوتاه:

که، حج «حج» است و «حج‌گزار» میهمان حق است و از انصاف دور است که از راهی دور یا نزدیک کسی را به این میهمانی فراخوانند و او از آداب و مراسم و مقررات این «بارعام» و این «مائده‌ی عظیم الهی» بی‌خبر باشد که اگر بی‌خبر به این سفر پردازد و بی‌خبر «یابی خبرتر» بازآید، برای همیشه در آتش حسرت و حرمان خواهد سوخت، جز این‌که

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۱۵

دیگر بار، باربر بندد و گذشته را تدارک و جبران نماید.

پس، پیش از «حج» و پیش از حضور در این کلاس و کنکور سراسری «که آزمونی سخت و سازنده است» آشنایی با آئین نامه، مقدمات و شرایط قبولی و توفیق در آن، امری ضروری است و این نوشته نیز با توجه به همین ضرورت و نیاز نگاشته شده است.

در این نوشتار کوشیده ایم به اختصار^۱ و به ترتیب، «طی سه بخش» پیرامون موضوعات ذیل سخن گوئیم:

بخش ۱ - آشنایی اجمالی با حج و عمره و اماکن مربوطه.

بخش ۲ - فضیلت و فلسفه حج از دیدگاه آیات و روایات.

بخش ۳ - مناسک اجمالی حج.

«کاروانی که بود بدرقه‌اش لطف خدا

به تجمل بنشیند به جلالت برود»

۱. تفصیل و مبسوط مطالب و مباحث و عمره را در «فرهنگنامه حج و عمره و اماکن مربوطه» از انتشارات در راه حق، آورده ایم.

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۱۷

پرچم پیروز حق

بخش «۱»

آشنایی اجمالی با حج و عمره و اماکن مربوطه

تعریف حج و عمره

۱ - «حج»: در لغت به معنای قصد، خویشتن داری، پیروزی بر خصم در مقابل استدلال و چندمعنای دیگر آمده است و در اصطلاح شریعت و آئین اسلام، «حج» سفری است به مکانی مقدّس و شهری مشهور

به نام «مکه» در ماهی حرام و معظم «ذی حجه» به منظور زیارت‌خانه‌ی خدا «کعبه» و برگزاری مراسمی ویژه در چند موقف و میعادگاه - «که همگی در مکه و اطراف آن قرار دارد» و مجموع این مراسم به نام «مناسک حج» خوانده می‌شود. این سفر روحانی و شکوهمند، به شرط تمکن مالی و سلامت تن و باز بودن راه (که عناصر اساسی «استطاعت» است) بر هر مسلمان «مستطیع» در تمام عمر یک بار، لازم و واجب می‌باشد و ترک این عمل عبادی، سیاسی و عظیم یا تأخیر و تقصیر در آن از گناهان بزرگ شمرده شده است.

۲ - «عُمَره»: در لغت به معنای قصد و آهنگ

زیارت مکانی معمور و آباد می‌باشد و در اصطلاح

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۱۹

شرع اسلام، عبارت از اعمالی مخصوص است که طیّ زیارت «خانه‌ی خدا» در «مکه» انجام می‌گیرد. بیشتر مراسم عمره با حج مشترک است ولی حج با عمره در اصل برنامه‌ها و زمان برگزاری و جهات دیگر چند فرق بنیادی و اصولی دارد:

الف - در حج چند عمل اختصاصی وجود دارد که در عمره نیست (مانند وقوف در عرفات و مشعر و مبیت در منی).

ب - حج الزاماً باید در محدوده‌ی زمانی خاص (نهم تا سیزدهم ذی‌حجه) انجام گیرد، ولی در عمره محدودیت زمانی به این نحو وجود ندارد.

ج - با توجه به تسهیلات موجود در زمینه‌ی مسافرت و با انتخات نزدیک ترین «میقات» مراسم

عمره را می‌توان در ظرف یک روز یا کمتر از آن انجام داد، در حالی که برنامه‌ها و مراسم حج دقیقاً باید در ظرف زمانی مخصوص خود برگزار شود.

د - گذشته از وجوه اختلاف دیگری که حج و عمره باهم دارند و این که پاداش حج بیشتر از عمره است، تفاوت عمده‌ی دیگر حج با عمره این است که حج بیشتر به عنوان کلاسی آموزنده و اجتماعی مطرح است ولی در عمره، بیشتر از هر چیز، تربیت فردی منظور می‌باشد.

اقسام حج

۱ - حجِ قرآن^۱

۲ - حجِ افراد^۱

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۲۱

این دو قسم از حج وظیفه‌ی شهروندان مکه معظمه و کسانی است که فاصله‌ی خانه‌ی آنان تا مکه کمتر از چهل و هشت میل (۱۶ فرسخ شرعی که هر فرسخ آن حدود ۵/۵ کیلومتر است) باشد و آنان در انتخاب یکی از این دو قسم آزادند.

۳ - حج تمتع: وظیفه‌ی کسی است که خانواده و محل سکونت او، در مکه و اطراف آن نباشد، بنابراین کلیه کسانی که مسکن آنان تا مکه «۸۸ کیلومتر»^۳ باشد حج واجب آنان، الزاماً همین قسم از حج است.

۱. بر وزن «امداد».

۲. ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ. بقره، ۱۹۶.

۳. کیلومتر ۸۸ = ۵/۵ کیلومتر $\times ۱۶$ ۱۶ فرسخ شرعی.

با توجه به این مطالب، پی می‌بریم که نوع حجّی که بر بیشتر مسلمانان واجب است از نوع حج تمتّع می‌باشد و وظیفه‌ی ما ایرانیان نیز همین قسم از حج است.

اقسام عمره

۱ - عمره‌ی تمتّع که باید پیش از حج تمتّع انجام گیرد و زمان برگزاری آن از اوّل شوّال تا هشتم ذی‌حجه است و بنابراین نمی‌توان عمره تمتّع را در ماه‌های دیگر از سال انجام داد.

۲ - عمره‌ی مفرده: این عمره، شرایط و قیود و محدودیت نسبی عمره‌ی تمتّع را - که ذکر شد - ندارد.

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۲۳

چون عمره‌ی مفرده دارای عنوانی خاص است،
از این رو شخص می‌تواند فقط به منظور برگزاری
عمره‌ی مفرده به زیارت‌خانه‌ی خدا برود، لیکن کسی
که به منظور عمره‌ی تمتّع به مکه سفر می‌کند، باید آن
را در زمان خاص آن - که از اوّل شوّال تا هشتم
ذی‌حجه است - به جا آورد و نیز در همان سال باید
حج آن را «که حج تمتّع است» انجام دهد.

آشنایی اجمالی با برنامه‌های حج و عمره
دانستیم که حج واجب بر بیشتر مسلمانان «و از آن
جمله ما ایرانیان» از نوع حج تمتع است^۱. حج تمتع
از دو بخش تشکیل می‌شود:

۱ - عمره‌ی تمتع.

۲ - اصل حج تمتع.

به مجموعه این دو عمل نیز «حج تمتع» گفته
می‌شود.

عمره‌ی تمتع از پنج جزء تشکیل یافته است به
این شرح و ترتیب:

۱. به همین جهت از نقل مراسم حج افراد و قرآن «که در برخی
از جهات با یک دیگر و با حج تمتع تفاوت دارند» خودداری
می‌شود.

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۲۵

۱ - احرام در یکی از «میقات‌های پنجگانه» که شرح آن خواهد آمد.

۲ - هفت بار طواف نمودن به دور کعبه.

۳ - انجام دو رکعت نماز طواف نزدیک «مقام ابراهیم» (علیه السلام).

۴ - هفت مرتبه سعی میان «صفا» و «مروه».

۵ - تقصیر: «گرفتن مقداری از ناخن یا گرفتن مقداری از موی سر یا صورت».

برنامه حج تمتع

و اما اصل حج تمتع از سیزده جزء تشکیل می‌شود به این شرح و ترتیب:

۱ - احرام (به عنوان حج تمتع) در خود مگه‌ی معظمه (نه در میقات).

۲ - وقوف «عرفات»؛

۳ - وقوف در «مشعرالحرام»؛

۴ - انداختن سنگ ریزه به «جمره‌ی عقبه» در

«مِنی»؛

۵ - قربانی در «مِنی»؛

۶ - تراشیدن سر یا تقصیر کردن در «مِنی» و

برای زن، به جای سر تراشیدن، تقصیر واجب است و

مردان در غیر حج اوّل بین سر تراشی و تقصیر مخیر

می‌باشند؛

۷ - طواف زیارت در «مکه»؛

۸ - دو رکعت نماز طواف؛

۹ - سعی بین صفا و مروه؛

۱۰ - طواف نساء؛

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۲۷

۱۱ - دو رکعت نماز طواف نساء؛

۱۲ - ماندن در «منی» در شب یازدهم و شب

دوازدهم ذی حجه برای همه «و ماندن در شب سیزدهم برای بعضی از افراد لازم است که شرح آن خواهد آمد»؛

۱۳ - انداختن سنگ ریزه به «جمرات» در روز

یازدهم و دوازدهم ذی حجه.

«تبصره»: اشخاصی که شب سیزدهم در منی

مانده اند باید روز سیزدهم نیز به «رمی جمرات» بپردازند.

عمره مفرده

عمره‌ی مفرده از هفت جزء تشکیل می‌شود:

۱ - احرام از میقات.

(تبصره) اگر کسی بخواهد از مکه ی معظمه، عمره ی مفرده به جا آورد یا باید به خارج از «حرم» برود و در «ادنی الحلّ» یعنی جایی که از مواضع دیگر حلّ و غیر حرم به مکه نزدیک تر است مُحرم شود و بهتر است در یکی از سه نقطه ی «جعرانه» «تنعیم» «حُدَیبِیّه» محرم شود، آن گاه به مکه باز گردد و به ادامه و انجام عمره ی مفرده پردازد.

۲ - طواف کعبه (هفت دور).

۳ - دو رکعت نماز طواف (پشت مقام

ابراهیم (علیه السلام))

۴ - سعی بین صفا و مروه (هفت بار).

۵ - تقصیر.

۶ - طواف نساء.

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۲۹

۷ - دو رکعت نماز طواف نساء.

با توجّه به مطالب یادشده به این نتیجه می‌رسیم که عمره‌ی مفرده با عمره‌ی تمتّع، چند تفاوت بنیادی دارد:

اوّل - «احرام عمره‌ی تمتّع» الزاماً باید از میقات‌های پنجگانه معروف (که شرحش خواهد آمد) انجام گیرد.

دوّم - در عمره‌ی تمتّع طواف نساء و دو رکعت نماز طواف آن واجب نیست گرچه انجام آن موافق با احتیاط است. ولی در عمره‌ی مفرده واجب است.

سوّم - در عمره‌ی تمتّع تقصیر متعیّن و در عمره‌ی مفرده، مُخیر بین حلق و تقصیر است.

آشنائی با اماکن مربوطه

۱ - جزیره العرب

جزیره العرب که بزرگ‌ترین شبه‌جزیره‌ی جهان است در جنوب غربی قاره‌ی آسیا قرار دارد و مساحت آن را حدود سه میلیون کیلومتر مربع می‌دانند.

بزرگ‌ترین قسمت «جزیره العرب»، اکنون کشور «عربستان سعودی» است که دو میلیون و دویست و پنجاه هزار کیلومتر مربع مساحت و طبق آمار (۱۹۷۶-م) هشت میلیون و نیم جمعیت دارد که تا این زمان چند صد هزار نفر بر رقم مزبور افزوده شده است. بندر جدّه از بنادر بزرگ عربستان سعودی است که کنار دریای سرخ قرار دارد. کشور عربستان از

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۳۱

چهار بخش تشکیل یافته است: (نَجْد، حجاز، عسیر،
أحساء) پایتخت این کشور شهر ریاض است، ولی
عملاً دو مرکز مهم دیگر در این کشور وجود دارد
یکی بندر جدّه که به علت استقرار سفارت خانه‌ها و
کنسولگری‌ها در آن، پایتخت سیاسی کشور محسوب
می‌شود؛ و دیگری «مکه ی معظّمه» که مرکز واقعی و
پایتخت حقیقی جهان اسلام است و دریغا که این
حرم شریف (همانند مدینه‌ی منوره که حرم شریف
دیگری است) عملاً در اسارت استبداد داخلی و
استعمار خارجی می‌باشد. ولی به فضل الهی پایان
شب سیه رسیده و تا دمیدن سپیده‌ای صبح پیروزی
چندان فاصله‌ای نیست.

«میقات» محلی است که توسط شارع مقدس اسلام به عنوان «احرام گاه» مشخص و معین شده است. بنابراین، محلّ احرام، میقات نام دارد که به اختلاف مسیر و راههایی که زائر خانه‌ی خدا از آن‌ها عبور می‌کند، مختلف است، میقات‌ها در پنج نقطه در اطراف مکه قرار گرفته‌اند و از نظر نزدیکی و دوری به مکه با یکدیگر اختلاف دارند.

میقات‌های پنج‌گانه عبارت‌اند از:

۱ - مسجد «شجرة» که در شمال مکه در فاصله‌ی ۴۸۶ کیلومتری قرار دارد، این میقات که آن را «ذوالحلیفه» نیز می‌نامند در دوازده کیلومتری مدینه و بر سر راه مدینه به مکه واقع شده و میقات اهل

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۳۳

مدینه و همه‌ی کسانی است که از این راه به مکه می‌روند.

۲ - «جُحْفَه» در شمال غربی مکه در فاصله‌ی

۱۵۶ کیلومتری قرار دارد و میقات اهل مصر و شام و مغرب و کسانی است که از این ناحیه به مکه می‌روند و قبلاً مُحْرِم نشده‌اند.

۳ - «وادی عقیق» که در شمال شرقی مکه و

در فاصله‌ی ۹۴ کیلومتری واقع و میقات کسانی است که از راه عراق و نجد به مکه می‌روند.

۴ - «قرن المنازل» که در جانب شرقی مکه در

فاصله ۹۴ کیلومتری واقع و میقات کسانی است که از راه طائف عازم مکه می‌باشند.

۵ - «يَلْمَلَمُ» که در جنوب شرقی مکه در فاصله ۸۴ کیلومتری واقع شده و میقات اهل یمن و کسانی است که از آن راه عبور کنند.

هر کس از هر یک از میقات‌های پنج‌گانه‌ی یادشده عبور کند باید از همان میقات مُحَرَّم شود و کسی که از هیچ‌کدام از آن‌ها عبور نکند جایز است از محاذی و برابر یکی از آن‌ها محرم شود و اگر در راه به محاذی میقاتی محرکم شود که از مکه دورتر است.

اعمال عمره‌ی حج تمتع و اعمال حج افراد و قران از میقات آغاز می‌شود و پیش از ورود به مکه واجب است که شخص در یکی از این میقات‌های پنج‌گانه محرم شود و عبور از میقات بدون احرام،

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۳۵

حتی برای کسی که قصد حج و عمره ندارد ولی می‌خواهد داخل مکه شود حرام است و احرام قبل از میقات یا بعد از میقات نیز باطل و حرام می‌باشد.

«تبصره» در موردی که شخص نذر کرده باشد از محلّ خودش یا جای معین دیگر (غیر از میقات‌ها) محرم شود، لازم است، از همان جایی که نذر کرده پیش از رسیدن به میقات محرم شود^۱.

۳ - حرم

اطراف مکه معظمه دایره‌ی کوچک‌تر از دایره‌ی میقات‌ها ترسیم می‌شود که دایره‌ی حرم نام دارد. از هر سوی مکه، برای حرم، حدّ و مرزی است که

۱. تحریرالوسیله، ج ۱، ص ۳۹۴.

خداوند متعال آن حدّ تا کعبه را محلّ امن برای انسان‌ها، حیوانات و نباتات قرار داده است.

حرم پناهگاه الهی و سرزمین امن عمومی می‌باشد و احکام خاصی دارد که مشترک میان مُحرِم و غیرمُحرِم می‌باشد.

۴ - مکه

«مکه» مهم‌ترین شهر عربستان و جز و استان حجاز است. مکه در ۴۰ درجه و ۹ دقیقه‌ی طول شرقی و ۲۱ درجه و ۳۸ دقیقه‌ی عرض شمالی از خط استوا قرار گرفته است و ۳۳۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد و به علّت وجود کوههای سنگی و کم‌گیاه، هوای آن بسیار گرم و سوزان است و باران کم‌تر در آنجا

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۳۷

می‌بارد. خانه‌ی خدا، «کعبه» در میان شهر مکه و در وسط مسجدالحرام قرار دارد.

۵ - مسجدالحرام

مسجدالحرام مسجد مقدّس و شکوهمندی است در وسط شهر مکه و تقریباً به شکل مربع مستطیل و سطح آن نسبت به کف خیابان‌های اطراف در جهات مختلف، یک مترونییم تا سه متر پایین‌تر است.

مساحت کلی مسجدالحرام از سی و پنج هزار مترمربع به صد و شصت هزار و صد و شصت و هشت مترمربع افزایش یافته است و اکنون گنجایش سیصد هزار نفر جمعیت را در زمان واحد دارد.

خانه‌ی خدا، «کعبه» با جلالی خاص در وسط
 «مسجدالحرام» قرار دارد. گذشته از کعبه مواضع ذیل
 نیز در داخل مسجدالحرام می‌باشد، «مقام ابراهیم»
 «حطیم»، «حجر اسماعیل»، «چاه زمزم». مسجدالحرام بیست و چهار در دارد.

۶ - کعبه

«إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى
 لِلْعَالَمِينَ»:

«همانا نخستین خانه‌ای که برای مردم بنیاد شد،
 خانه‌ای است که در سرزمین مکه است که پربرکت و
 مایه‌ی هدایت جهانیان است.»

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۳۹

شکل کعبه تقریباً «مربع» است و با سنگ‌های
کبود بسیار محکمی درست شده و اکنون ارتفاع آن
شانزده متر است.

با بررسی روایات به این نتیجه می‌رسیم که
پایه‌ها و اساس این خانه پیش از حضرت
ابراهیم (علیه‌السلام) نیز موجود بوده است ولی
نخستین بنیاد اساسی و شناخته‌شده‌ی آن توسط آن
حضرت و به مساعادت فرزندش
اسماعیل (علیه‌السلام) انجام گرفته است که از آن
تاریخ تاکنون حدود چهار هزار سال می‌گذرد.

۷ - ارکان کعبه

۱ - رکن جنوب شرقی که «حجر الأسود» در آن
نصب شده و رکن حجر نیز نامیده می‌شود.

۲ - رکن شمال شرقی وقتی از درب کعبه بگذریم پیش از رسیدن به «حجر اسماعیل» به رکن شامی که همان رکن شمال شرقی است، می‌رسیم که به آن رکن عراقی نیز گفته می‌شود.

۳ - رکن شمال غربی، که پس از گذشتن از «حجر اسماعیل» به آن می‌رسیم.

۴ - رکن جنوب غربی که به حسب وضع

ساختمانی

پیش از رکن حجرالأسود قرار گرفته و به «رکنی مانی» معروف است.

۸ - حجرالأسود

«حجرالأسود» سنگ سنگینی است که شکل بیضی غیر منظمی دارد - رنگش سیاه مایل به سرخی و

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۴۱

روی آن نقطه‌های سرخی واقع شده و دارای خط‌های زردرنگی هست و قطر آن قریب سی سانتی‌متر است. این سنگ آسمانی و تاریخی در رکن جنوب شرقی، نخستین بار به دست حضرت ابراهیم (علیه السلام) نصب شده است تا نقطه‌ی آغازین طواف قرار گیرد و گردش به دور خانه‌ی کعبه به‌طور منظم انجام پذیرد.

۹ - جامه و روپوش کعبه

نخستین کسی که برای کعبه روپوش قرارداد، یکی از پادشاهان «حَمِیراً»^۱ بود و این عمل به‌صورت سنتی درآمد و پس از پیدایش آئین اسلام تاکنون ادامه دارد. روپوش کعبه سالی یک‌بار «در روز عید قربان» با مراسمی خاص تعویض می‌شود.

۱. به کسر حاء و سکون میم و فتح یاء: «یمن، هاماوران».

۱۰ - مقام ابراهیم (علیه السلام)

میان مشرق و شمال خانه‌ی کعبه حجره‌ی کوچک و چهارگوشی است (با ضریح و گنبدی کوچک) که فاصله‌ی آن تا دیوار کعبه حدود ۱۳ متر است. در داخل این حجره سنگی قرار دارد که بنا بر مشهور حضرت ابراهیم (علیه السلام) هنگام ساختن کعبه روی آن می‌ایستاد و یا بر روی آن نماز می‌خواند و عبادت می‌کرد و به قدرت پروردگار نقش انگشتان و کف پای آن حضرت بر این سنگ باقی مانده است. (برای تسمیه آن به مقام ابراهیم وجوه دیگری نیز ذکر کرده‌اند).

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۴۳

۱۱ - مُلتَزَم

مُلتَزَم: مابین حجرالأسود و درب کعبه قرار دارد و جای دعا و استغفار است.

۱۲ - مُسْتَجَار

مکانی نزدیک رکنی مانی «مُستجار» نامیده می‌شود و مقابل در کعبه قرار دارد و جایی است که گناهکاران به آنجا پناه می‌برند.

۱۳ - حِجْر اسماعیل (علیه السلام)

حِجْر، مکانی است به شکل نیم‌دایره با دیواری به ارتفاع یک متر و سی سانت که در جانب شمالی کعبه قرار گرفته و به «حجر اسماعیل» معروف است و مدفن آن حضرت و مادرش هاجر و بسیاری از پیامبران می‌باشد.

۱۴ - حطیم

حطیم بنابر بعضی از روایات میان حجرالأسود و درب کعبه است و چون در این مکان مردم می‌کوشند خود را به حجرالأسود برسانند، طبعاً به یکدیگر فشار می‌آورند و به همین جهت «حطیم» نامیده شده است (برای تسمیه‌ی آن وجه دیگری نیز ذکر کرده‌اند).

۱۵ - ناودان طلا

این ناودان در ضلع شمالی خانه‌ی کعبه قرار دارد و به هنگام باران، آب از بام کعبه به وسیله‌ی ناودان مزبور بر عرصه‌ی حجر اسماعیل (علیه‌السلام) می‌ریزد.

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۴۵

۱۶ - زمزم

چاه زمزم در جنوب مقام ابراهیم (علیه السلام) قرار دارد و داستان پیدایش آن در تاریخ و روایات مشروحاً ذکر شده است.

۱۷ - صفا و مروه

«صفا» و «مروه» دو کوه کوچک در مکه است که در برابر یکدیگر و جنب مسجدالحرام «و تقریباً در جهت شرقی کعبه» قرار دارند و اکنون مختصری از آن دو کوه باقی مانده است و مسافت میان این دو کوه کوچک ۴۲۰ متر می باشد.

۱۸ - عرفات

«عرفات» بیابان وسیع و همواری است که در شمال مکه در مسافت ۲۴ کیلومتری واقع شده و از حدّ حرم خارج می‌باشد.

۱۹ - مشعرالحرام

وادی طویلی که میان «عرفات» و «منی» قرار دارد «مُزْدَلِفَه» و «مشعر» نامیده می‌شود.

۲۰ - منی

«منی» بیابان وسیعی است که در فاصله‌ی شش کیلومتری در جانب شرقی بین مکه و مشعرالحرام قرار گرفته است. اماکن ذیل در منی قرار دارد:

۱ - مسجد خیف

ب - جمرات سه‌گانه: (أولی، وُسْطی، عقبه)

ج - قربانگاه

گذشته از اماکنی که یادکردیم اماکن ذیل نیز در مکه و اطراف آن قرار دارد: «کوه حراء، غار ثور، کوه ابوقبیس^۱، دارالارقم^۲، محلّ تولّد پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله)، خانه‌ی حضرت خدیجه (علیها السلام)، مسجد جنّ، مسجد تنعیم، مسجد نمره».

ضمناً قبور: عبدالمطلب، ابوطالب (علیهما السلام) حضرت خدیجه، حضرت آمنه (علیهما السلام)، نیز در مکه می‌باشد.

۱. این کوه مُشرف بر «صفا» می‌باشد و مسجد بلال و مسجد «شقّ القمر» در آن جا قرار دارد.

۲. جایی است نزدیک صفا که پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) در اوایل بعثت به اتفاق گروهی از مؤمنان در آن جا مخفیانه عبادت خدا می‌کردند و نماز می‌گزاردند.

مدینه

این شهر مقدّس در مشرق جدّه و شمال مکه واقع شده و جزو استان حجاز است و فاصله آن تا مکه ۴۹۸ کیلومتر است. نام اصلی این شهر پیش از هجرت رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) یثرب بود و با توجّه و هجرت و اقامت آن حضرت در این شهر «مدینه النّبوی» نام گرفت که اختصاراً «مدینه» نامیده می شود.

در مدینه، مساجد بسیاری است که تا ۴۱ مسجد را نام برده اند (منظور مساجد قدیمی و باسابقه است). مهم ترین این مساجد «مسجد النّبوی» می باشد. مدفن پیامبر عالی قدر اسلام در خانه ی مسکونی آن حضرت و در جنوب شرقی «مسجد النّبوی» قرار دارد

دوره هفتم، شماره یازدهم / ۴۹

و «حجره‌ی مطهره» نامیده می‌شود. گروهی از مورخان معتقدند قبر صدیقه‌ی طاهره فاطمه‌ی زهرا (علیها السلام) میان حجره‌ی مطهره و منبر مسجد النبی واقع شده و گروهی دیگر می‌گویند بانوی جهان اسلام در قبرستان «بقیع» مدفون است... و به‌رحال محلّ قبر بانوی بانوان جهان مشخص نیست و این اختفا و بی‌نشانی، نشانگر گوشه‌ای از مظالمی است که بر آن حضرت رفته است. ضمناً قبرستان «بقیع» که مدفن چهار امام بزرگوار ما، امام مجتبی و امام سجّاد و امام باقر و امام صادق (علیهم السلام) است و قبرستان احد، مسجد «قبا»، مسجد «فضیخ»، مسجد علی (علیه السلام)، مسجد «فتح»، مسجد «قبلتین»، مسجد فاطمه زهرا (علیها السلام)، مسجد

«سلمان»، مسجد «مباهله»، مسجد «اباذر»، مسجد «غمامه»... از اماکن مقدّس و مورد احترامی است که در مدینه و اطراف آن قرار دارد و افرادی که به مدینه مشرف می‌شوند برای زیارت و انجام مراسمی در این بقاع متبرّکّه حضور می‌یابند.

قبور فاطمه بنت اسد، «مادر مولای متّقیان (علیهما السلام)، عباس بن عبدالمطلب، ابراهیم «فرزند حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) و زینب، رقیّه، ام کلثوم «دختران آن حضرت» و قبور عاتکه، صفیه، «عمه‌های آن حضرت» و قبور عقیل بن ایطالب و عبدالله بن جعفر و قبر ام البنین، «مادر حضرت ابوالفضل (علیهما السلام)» نیز در مدینه می‌باشد. **پایان**